

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ	ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ*	ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ
...330 μ.Χ.	330 - 641 μ.Χ.	641 - 1453 μ.Χ.

Ίδρυση Κωνσταντινούπολης

Τέλος βασιλείας Ηρακλείου

* Η μεταβατική αυτή περίοδος ονομάζεται **Ύστερη Ρωμαϊκή ή Πρωτοβυζαντινή περίοδος**. Χαρακτηρίζεται από μια σειρά αλλαγών, οι οποίες μεταμόρφωσαν τον αρχαίο κόσμο στο μεσαιωνικό.

Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της Ύστερης Αρχαιότητας μετασχηματίζεται στη **Βυζαντινή Αυτοκρατορία**** του Μεσαίωνα. Ουσιαστικά, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία **εκχριστιανίζεται**, **εξελληνίζεται**, αποκτά **καινούργια πρωτεύουσα** και **προσανατολισμό προς την Ανατολή**.

**** Οι Βυζαντινοί ονόμαζαν το κράτος τους κράτος των Ρωμαίων ή Ρωμανία και τους εαυτούς τους Ρωμαίους (σχολιασμός επιβίωσης του Ρωμιός, Ρωμιοσύνη ως εθνικού προσδιορισμού).**

Οι αλλαγές που μεταμόρφωσαν τον Αρχαίο κόσμο στο Μεσαιωνικό

- Παρακμή αρχαίων πόλεων ⇒ συρρίκνωση των πόλεων ή εγκατάλειψή τους και μετακίνηση σε ασφαλέστερα μέρη.

Αιτίες παρακμής

- Επιδημίες
- Φυσικές καταστροφές (π.χ. Σεισμοί)
- Εισβολές ξένων λαών, όπως οι Σλάβοι και οι Άβαροι

- Ίδρυση νέων πόλεων σε κοντινές περιοχές ή οικισμών σε δυσπρόσιτες και ασφαλείς περιοχές (δημιουργία πόλεων – κάστρων).

Οι **νέοι οικισμοί** διαφέρουν από τις **αρχαίες πόλεις**

- Οι νέοι οικισμοί είναι οχυροί και ασφαλείς.
- Διαφέρουν πολεοδομικά.
- Ύστερούν οικονομικά και πολιτιστικά από τις αρχαίες πόλεις.

1. Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού και η κρίση της Αυτοκρατορίας (565-610)

Σελίδες 11 - 13

★ Το πραγματικό όνομα του Ιουστινιανού Α΄ ήταν Φλάβιος Πέτρος Σαββάτιος. Ήταν ανιψιός του αυτοκράτορα Ιουστίνου Α΄. Με την άνοδο του θείου του στην εξουσία το 518 ονομάστηκε πατρίκιος και υπήρξε ο σημαντικότερος σύμβουλος και ουσιαστικός αντιβασιλέας του θείου του. Το 527, λίγο πριν τον θάνατο του τελευταίου, ονομάστηκε συναυτοκράτορας, παίρνοντας το όνομα **ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ**.

Α. Εξωτερικά προβλήματα

Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού

Και οι επιδρομές που έχουν να αντιμετωπίσουν

Πώς προσέγγισε ο Μαυρίκιος το πρόβλημα με τους Πέρσες
Και την από κοινού διεκδίκηση της Αρμενίας;
Ποιο αποτέλεσμα είχε για την Αυτοκρατορία αυτή η προσέγγιση;

Πώς κατέληξε ο Μαυρίκιος στη λύση της δημιουργίας των **εξαρχάτων**
Στη Ραβέννα της Ιταλίας και στην Καρχηδόνα;

A. Εσωτερική κρίση και αναρχία

Που οδήγησε η διακυβέρνηση του Μαυρίκιου;

Ποιο υπήρξε το αποτέλεσμα της διακυβέρνησης του διαδόχου του Μαυρικίου, Φωκά;

Να βρείτε πληροφορίες για τους όρους:

Άβαροι, Σλάβοι, Δήμοι

2. Η βασιλεία του Ηράκλειου (610-641), Αποφασιστικοί αγώνες και μεταρρυθμίσεις.

Α. Εξωτερικοί κίνδυνοι

Πού οδήγησαν οι αβαροσλαβικές επιδρομές;

Πόλεμος εναντίον των Περσών

Αίτια	Αφορμή

Πώς βοήθησε ο Πατριάρχης Σέργιος τον Ηράκλειο με τον κίνδυνο των Περσών;

ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ

Το έτος [626](#), και ενώ ο Αυτοκράτορας [Ηράκλειος](#) ηγούνταν εκστρατείας του βυζαντινού στρατού κατά των Περσών, η [Κωνσταντινούπολη](#) πολιορκήθηκε αιφνιδίως από τους [Αβάρους](#)^[3]. Γνωρίζοντας την απουσία του στρατού, οι Άβαροι απέρριψαν κάθε πρόταση εκχειρίας και την 6η Αυγούστου κατέλαβαν την [Παναγία των Βλαχερνών](#). Σε συνεργασία με τους Πέρσες, τη νύχτα της 7ης προς 8η Αυγούστου, ετοιμάζονταν για την τελική επίθεση, ενώ ο [Πατριάρχης Σέργιος](#) περιέτρεχε τα τείχη της Πόλης με την εικόνα της Παναγίας της Βλαχερνίτισσας και ενεθάρρυνε το λαό στην αντίσταση. Τη νύχτα εκείνη, φοβερός ανεμοστρόβιλος, που αποδόθηκε σε θείκη αρωγή, δημιούργησε τρικυμία και κατέστρεψε τον εχθρικό στόλο, ενώ αντεπίθεση των αμυνομένων προξένησε τεράστιες απώλειες στους Αβάρους και τους Πέρσες, οι οποίοι αναγκάστηκαν να λύσουν την πολιορκία και να αποχωρήσουν άπρακτοι.

Την [8η Αυγούστου](#), η Πόλη είχε σωθεί από τη μεγαλύτερη ως τότε απειλή της ιστορίας της. Ο λαός, θέλοντας να πανηγυρίσει τη σωτηρία του, την οποία απέδιδε σε συνδρομή της Θεοτόκου, συγκεντρώθηκε στο Ναό της Παναγίας των Βλαχερνών. Τότε, κατά την παράδοση, όρθιο το πλήθος έψαλε τον από τότε λεγόμενο «Ακάθιστο Ύμνο» στην Παναγία, αποδίδοντας τα «νικητήρια» και την ευγνωμοσύνη του «τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ». Κατά την επικρατέστερη άποψη, δεν ήταν δυνατό να συνετέθη ο ύμνος σε μία νύκτα. Άρα, μάλλον είχε συντεθεί νωρίτερα και μάλιστα θεωρείται ότι ψαλλόταν στο συγκεκριμένο ναό στην αργυπνία της 15ης Αυγούστου κάθε έτους. Απλώς, εκείνη την ημέρα ο ύμνος εψάλη «ὀρθοστάδην», ενώ αντικαταστάθηκε το ως τότε προοίμιο («Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς λαβὼν ἐν γνῶσει») με το ως σήμερα χρησιμοποιούμενο «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια», το οποίο έδωσε τον δοξολογικό και εγκωμιαστικό τόνο στον ως τότε διηγηματικό και δογματικό ύμνο.

Πώς έληξε ο πόλεμος των Βυζαντινών με τους Πέρσες;

Β. Εσωτερική αναδιοργάνωση

Πώς προσπάθησε το κράτος να πετύχει καλύτερη διακυβέρνηση;

Τι ήταν τα *στρατιωτόπια*;

Ποιο αποτέλεσμα είχε αυτή η διοικητική μεταρρύθμιση;

- 1

- 2

- 3

- 4

Μεταβολές στην κρατική διοίκηση
 Να βρείτε πληροφορίες από το σχολικό σας βιβλίο ή από το διαδίκτυο

Λογοθέτης του Γενικού ↓	Λογοθέτης του Δρόμου ↓

Γ. Εξελληνισμός του κράτους

Τα στοιχεία που δείχνουν ότι η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
 Αποκτά όλο και πιο έντονα το ελληνικό στοιχείο

1	
2	
3	

3. Η εμφάνιση του Ισλάμ

A. Η προϊσλαμική Αραβία

<u>Νότια Αραβία</u>	<u>Βόρεια Αραβία</u>
Μόνη εγκαταστημένη αγροτική κοινωνία	Νομάδες με φυλετική οργάνωση, οι βεδουίνοι , οι οποίοι εμπλέκονταν σε εμφυλίους πολέμους Και λεηλατούσαν τα καραβάνια

➔

Δεν αποτελούσαν απειλή για το Βυζάντιο

B. Η οργάνωση των Αράβων

ΜΩΑΜΕΘ

Πολυταξιδευμένος οδηγός καραβανιών από τη Μέκκα ο οποίος
Γνωρίζει καλά το Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό.
Διδάσκει μια νέα θρησκεία μέσα από την οποία κατηγορεί
Τους συμπατριώτες του ως ειδωλολάτρες.
Το 622 μ.Χ. Διωγμένος από τη Μέκκα καταφεύγει στη Μεδίνα.

Το «έτος φυγής» από τη Μέκκα στη Μεδίνα ονομάστηκε Εγίρα
Και αποτελεί την αφετηρία του χρονολογικού συστήματος των
Αράβων.

Στη Μεδίνα ο Μωάμεθ ιδρύει κοινότητα πιστών και σε 10 χρόνια

- Επιβάλλει τη διδασκαλία του ⇒ **Μουσουλμανισμός**
- Ενώνει τις Αραβικές φυλές και
- Ενώνει πολιτικά την Αραβική χερσόνησο.

Το 632 μ.Χ. Πεθαίνει και τον διαδέχεται ο Χαλίφης

- Αρχηγός του κράτους με θρησκευτική και κοσμική εξουσία
- Τοποτηρητής του Προφήτη
- Θρησκευτικό πρότυπο που ακολουθούν πλέον όλοι οι πιστοί
- Υπεύθυνος για την εφαρμογή των εντολών του Κορανίου.

Βασικά χαρακτηριστικά του Μουσουλμανισμού

Ποια ιδιαίτερη σημασία είχε για τους Μουσουλμάνους ο Ιερός Πόλεμος [τζιχάντ];

Το θεοκρατικό κράτος του Ισλάμ

- Πολλά στοιχεία από χριστιανισμό και Ιουδαϊσμό
- Το Κοράνιο καθορίζει τα καθήκοντα όλων των πολιτών
- Ταύτιση του Κράτους με τη θρησκευτική κοινότητα
- Όποιος παραβιάσει ιερούς κανόνες δικάζεται από το Μουφτή ή Καδή βάσει του Κορανίου
- Θρησκευτική και κοσμική δικαιοσύνη ταυτίζονται
- Ο ανώτατος άρχοντας είναι κοσμικός και θρησκευτικός ηγέτης

Το Κοράνι

Το **Κοράνιο** (στα αραβικά: الْقُرْآن, αλ Κουράν, στα αγγλικά Qur'an, Koran) είναι το **ιερό βιβλίο του Ισλάμ**. Το όνομά του σημαίνει κυριολεκτικά "**Απαγγελία**" και ονομάζεται συχνά "αλ Κουράν αλ Καρίμ", δηλαδή το "Ευγενές Ανάγνωσμα". Οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι το Κοράνιο είναι ο λόγος του Θεού, η καταγραφή της αποκάλυψής του στο ανθρώπινο γένος, έτσι όπως μεταδόθηκε στον προφήτη Μωάμεθ σε μια περίοδο 23 ετών από τον άγγελο Τζιμπριήλ (Γαβριήλ).

4. Οι αραβικές κατακτήσεις και οι συνέπειές τους

A. Η αραβική εξάπλωση

Οι κατακτήσεις των Αράβων πραγματοποιήθηκαν με εκπληκτική ταχύτητα [...]

Ποιοι ήταν οι λόγοι για τους οποίους οι Άραβες πέτυχαν να κατακτήσουν τόσα πολλά εδάφη
Με αυτή την εκπληκτική ταχύτητα;

Τι ήταν η αίρεση του Μονοφυσιτισμού;

B. Ο πόλεμος στη θάλασσα και οι πολιορκίες της Κωνσταντινούπολης

Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της πρώτης ναυτικής εκστρατείας του Μωαβία;¹

¹ Ο Μωαβίας το 661 μ.Χ. έγινε ο 5ος Χαλίφης του Ισλάμ σκοτώνοντας τον Αλί, τελευταίο απόγονο του Μωάμεθ. Η δολοφονία του Αλί από τον Μωαβία και η εγκαθίδρυση δικής του δυναστείας, σε βάρος της δυναστείας του Μωάμεθ, δημιούργησε σχίσμα στο Ισλάμ και την γένεση των Σιιτών Μουσουλμάνων, που πίστευαν στον Αλί, και των Σουνιτών, που δέχθηκαν σαν διάδοχο του Μωάμεθ τον Μωαβία. Ο Χαλίφης πλέον Μωαβίας φθάνει μπρος στα τείχη της Κωνσταντινούπολης πρώτα το 668. Επανέρχεται το 673 και πολιορκεί την Πόλη ανεπιτυχώς για πέντε σχεδόν χρόνια. Το 677 υπογράφει 30ετή ειρήνη με τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Δ' Πωγωνάτο, πολύ ευνοϊκή για τους Βυζαντινούς.

Τι ήταν το ύγρὸν πυρ² και πώς βοήθησε τους Βυζαντινούς στην απόκρουση των Περσών;

Γ. Οι αραβοβυζαντινές συγκρούσεις στη Μ. Ασία και την Ανατολική Μεσόγειο

Οι Άραβες δεν κατόρθωσαν να κατακτήσουν την Κωνσταντινούπολη, επομένως

Εξάλλου στο εσωτερικό των αραβικών εδαφών

Οι Βυζαντινοί χαλαρώνουν την άμυνά τους και αυτό οδήγησε

Ποιο αποτέλεσμα είχαν οι μακροχρόνιες αραβικές επιδρομές

Στην ελληνορωμαϊκή κυριαρχία στη Μεσόγειο;

²Μπορείτε να βρείτε πληροφορίες στο διαδίκτυο με τη βοήθεια της WIKIPEDIA

5. Η Εικονομαχία

Α. Συνθήκες εκδήλωσης της Εικονομαχίας

Πρωτεργάτες

Διάρκεια του κινήματος της Εικονομαχίας

Ιδεολογική βάση του κινήματος υπήρξαν οι ανεικονικές αντιλήψεις. Να εξηγήσετε.

Ποιος άλλος λόγος οδήγησε στην εκδήλωση της Εικονομαχίας;

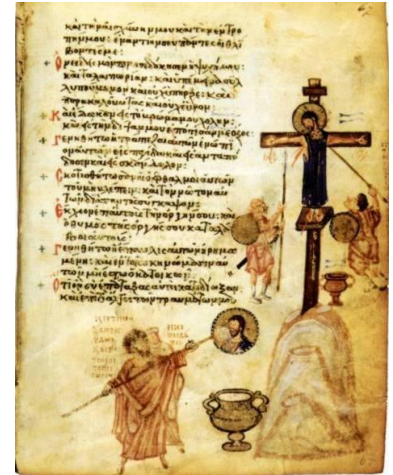
Τα μέτρα που έλαβε η κεντρική εξουσία για την αντιμετώπιση του προβλήματος υπήρξαν ιδιαίτερα αυστηρά. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτή την αυστηρότητα;

Μοναδικοί σύμμαχοι στον αγώνα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων αυτή την περίοδο υπήρξαν οι

Β. Έναρξη της Εικονομαχίας

Ποια σχέση είχε ο θαλάσσιος σεισμός μεταξύ Θήρας και Θηρασίας
Το 726 μ.Χ. Με την Εικονομαχία;

Πώς αντέδρασε ο αυτοκράτορας Λέων ο Γ' στην πρώτη του επίθεση κατά των εικόνων
Και ποιες συνέπειες είχε αυτή του η αντίδραση;

Τι προκάλεσε ρήξη στις σχέσεις του Βυζαντίου με την Παπική Εκκλησία
Και τη Δυτική Ευρώπη γενικότερα;

Γ. Κορύφωση της Εικονομαχίας

Επί Κωνσταντίνου του Ε' η εικονομαχία κορυφώνεται

Σε αντίθεση όμως, ο Κωνσταντίνος ο Στ' και η Ειρήνη η Ζ'

Δ. Αναζωπύρωση και τέλος της Εικονομαχίας

Ποιο ήταν το τέλος της αιματηρής αυτής περιόδου της Εικονομαχίας

Και ποια ήταν η ουσιαστική της σημασία;

Γενικές Ερωτήσεις

Ποια πολιτική αναγκαιότητα δημιούργησε και φούντωσε την Εικονομαχία; Να απαντήσετε αφού μελετήσετε το πρώτο παράθεμα στη σελίδα 21.

Αφού μελετήσετε τα παραθέματα σελίδα 22 να αναφέρετε τα επιχειρήματα τόσο των *εικονομάχων* όσο και των *εικονολατρών* σχετικά με το θέμα της προσήλωσης στις εικόνες.

6. Κοινωνία και οικονομία.

A. Η οικονομία (6ος - 9ος αι.)

Η μεγάλη μείωση του πληθυσμού της Αυτοκρατορίας προκλήθηκε από:

Ποια εικόνα παρουσιάζει η οικονομία της αυτοκρατορίας αυτή την περίοδο;

Ο αυτοκράτορας Νικηφόρος Α' πήρε τολμηρά δημοσιονομικά μέτρα για την ανόρθωση της οικονομίας, τα οποία από τους αντιπάλους του χαρακτηρίστηκαν ως κακώσεις.

Τα μέτρα αυτά ήταν τα ακόλουθα:

1	2	3
4	5	6

Εκείνο που χαρακτηρίζει προ πάντων την βασιλεία του Νικηφόρου είναι η αγωνιώδης αναζήτηση χρημάτων. Κατηγορήθηκε ως φιλάργυρος και πλεονέκτης. Αλλά είναι γνωστό ότι η Ειρήνη δαπανούσε αφειδώς για να έχει τον λαό με το μέρος της, είχε χαρίσει φόρους και είχε, μεταξύ άλλων, καταργήσει τα τελωνειακά δικαιώματα του Βόσπορου και του Ελλήσποντου. Ο Νικηφόρος πέρασε από δίκη όσους πλούτισαν επί Ειρήνης και τους υποχρέωσε να επιστρέψουν τα παρανόμως κτηθέντα, χωρίς όμως να τα αποδώσει στους αδικημένους. Χαρακτηριστικό της εισπρακτικής του συνέπειας ή μανίας, ήταν ότι κάλεσε κάποτε ένα φοροφυγάδα, και τον υποχρέωσε να ορκιστεί πόσο χρυσό είχε. Όταν εκείνος απάντησε ότι είχε εκατό λίτρες χρυσού, ο Νικηφόρος του ζήτησε να τις φέρει κ' ύστερα τον έδιωξε δίνοντάς του εκατό νομίσματα. «Τόσα σου φτάνουν».

**Ποια ομάδα πολιτών
θεωρείτε ότι πιέστηκε περισσότερο
από τη δημοσιονομική πολιτική του Νικηφόρου Α΄;**

Β. Στρατιωτικοποίηση και εποικισμοί ³

Πώς εκφράζεται η **στρατιωτικοποίηση** στα μέσα του 7ου αιώνα μέχρι και τα μέσα του 9ου;

Τι πέτυχε η αυτοκρατορία με τη δημιουργία των **ναυτικών θεμάτων**;

³ **Εποικισμός:** μαζική εγκατάσταση [μερικές φορές βίαιη και αναγκαστική] νέων κατοίκων σε μια περιοχή συνήθως αραιοκατοικημένη

Να γράψετε ένα κείμενο στο οποίο να αναφέρεστε στο κίνημα του **Θωμά του Σλάβου**
[ποιος ήταν; κίνητρα, γεγονότα, κατάληξη, συνέπειες].
Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε οποιαδήποτε άλλη πηγή επιπλέον του σχολικού σας βιβλίου.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Γενικές Ερωτήσεις

1. Να σχολιάσετε τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Νικηφόρου Α' και να επισημάνετε τυχόν αρνητικά στοιχεία τους. [σελ. 25, ερ. 1]

[illegible]

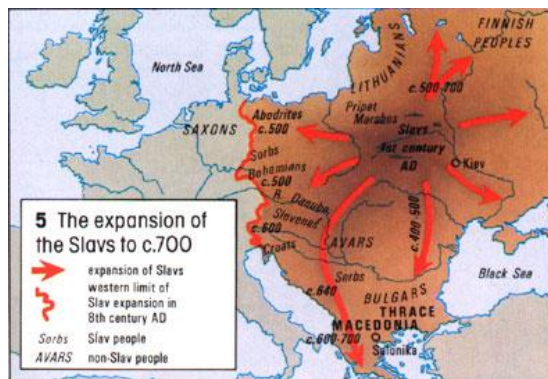
- 2.** Ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούσαν οι εποικισμοί; [σελ. 25, ερ. 3]

7. Σλάβοι και Βούλγαροι.

Α. Σκλαβηνίες

- * Μόνιμες εγκαταστάσεις Σλάβων στη Βαλκανική χερσόνησο.
- * Στο χώρο του Βυζαντίου οι σκλαβηνίες αρχικά ημιαυτόνομες νησίδες
 - ➡ Πλήρωνα φόρο υποτέλειας στο Βυζάντιο.
- * Από τις σκλαβηνίες στα βορειοδυτικά της Βαλκανικής θα προκύψουν τον 9ο αι τα κρατίδια των Σλάβων και των Κροατών των οποίων η ύπαρξη θα διευκολύνει τον εκχριστιανισμό τους.
- * Οι σκλαβηνίες στα νότια της χερσονήσου ενσωματώνονται σταδιακά στο βυζαντινό κράτος.

Β. Η ίδρυση του κράτους των Βουλγάρων

- * Τον 7ο αι. Ιδρύεται το κράτος των Βουλγάρων
 - ➡ Νικούν το βυζαντινό στρατό και Κατακτούν τα εδάφη μεταξύ Αίμου, Δούναβη και Ευξείνου Πόντου.
- * Το Βυζάντιο αναγκάζεται να αποδεχτεί τη νέα κατάσταση
 - ➡ Η διείσδυση Σλάβων στην περιοχή Την έχει αποσπάσει ουσιαστικά από τον έλεγχο του Βυζαντίου
- * Κατά περιόδους Βυζαντινοί και Βούλγαροι συμμαχούν
- * Τον 8ο αι ο Κωνσταντίνος ο Ε' προσπαθεί να καταλύσει το βουλγαρικό κράτος εκμεταλλευόμενος την εσωτερική κρίση που αντιμετωπίζει λόγω της σύγκρουσης της φιλοβυζαντινής με την αντιβυζαντινή μερίδα.
 - ➡ Το Βυζάντιο επικρατεί και αποκαθιστά την υπεροχή του Δεν καταφέρνει όμως να καταλύσει το βουλγαρικό κράτος

Γ. Η Βουλγαρία υπό τον Κρούμο

- * 9ος αι. - το κράτος του πλέον ισχυρό - συγκρούεται με τον Νικηφόρο Α' και τον συντρίβει.
↳ Ο αυτοκράτορας νεκρός στο πεδίο της μάχης.
- * Ο Κρούμος προελαύνει μέχρι την Κωνσταντινούπολη - ο ξαφνικός θάνατός του όμως απαλλάσσει το Βυζάντιο από ένα επικίνδυνο εχθρό
↳ Ο διάδοχός του υπογράφει 30ετή συνθήκη ειρήνης

Δ. Η οργάνωση του κράτους των Βουλγάρων

- * Δύο φυλετικά στοιχεία ➡ οι πρωτοβούλγαροι και οι Σλάβοι
- * Την πολιτική του κράτους καθορίζουν ο Χάνος⁴ και η πρωτοβουλγαρική αριστοκρατία, ενώ οι Σλάβοι ηγέτες των σκλαβηνιών έχουν ως ένα βαθμό αυτονομία.
- * Τον 9ο αι. Αποδυναμώνονται ο Σλάβοι ηγεμόνες και ενισχύεται η κεντρική εξουσία.
- * Οι Βούλγαροι εκσλαβίζονται λόγω της αριθμητικής υπεροχής των Σλάβων και αποκτούν εθνική ομοιογένεια.

Τέλος Κεφαλαίου

⁴ Χάνος / Χαγάνος: στη βυζαντινή εποχή, ο ηγεμόνας βαρβαρικών φυλών και κυρίως των Αράβων.